

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
Departament Pomocy i Integracji Społecznej

BEZDOMNOŚĆ W POLSCE
diagnoza

na dzień 31 stycznia 2010

Material informacyjny

Warszawa, lipiec 2010 r.

SPIS TREŚCI

Wstęp	3
I. Placówki noclegowe dla osób bezdomnych	3
II. Badanie ilości osób bezdomnych w nocy z 15 na 16 grudnia 2009 r. i w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 r.	4
III. Przypadki zamarzeń wśród osób bezdomnych w sezonie zimowym 2009/2010	8
IV. Informacje uzyskane ze sprawozdań Wydziałów Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich (osiągnięte efekty w roku 2009)	9
V. Finanse	11
1. Środki finansowe przeznaczone na bezdomność (na podstawie informacji uzyskanych od WPS)	11
2. Środki finansowe w ramach Funduszy Unii Europejskiej	13
VI. Bezdomność a mieszkalnictwo	15
1. Program wspierania budownictwa socjalnego - Fundusz Dopłat ..	15
2. Środki finansowe przeznaczone na mieszkalnictwo w ramach Funduszy Unii Europejskiej	18

WSTĘP

Bezdomność – jest to bardzo ważny z punktu widzenia pomocy społecznej państwa problem. Materia jakiej dotyka jest skomplikowana i trudna. Jej rozwiązanie nie jest proste. Kwestia bezdomności związana jest bowiem z wieloma, nakładającymi się na siebie przyczynami: bezrobociem, problemem mieszkaniowym w Polsce (nadal 1,5 miliona rodzin w Polsce nie ma samodzielnych mieszkań), kryzysem, złą kondycją służby zdrowia w Polsce, oraz wyuczonymi postawami roszczeniowymi beneficjentów pomocy społecznej. Bezdomność to również sfera indywidualnych ocen osób bezdomnych, a więc psychika (np. aspołeczne postawy), uzależnienia od nałogów, choroby psychiczne, i inne aspekty życia rodzinnego. Rozwiązanie problemu bezdomności nie jest więc proste i wymaga nie tylko rzeczowego zakresu działania ale również dużego zaangażowania finansowego.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że **ustawowy obowiązek udzielenia schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym należy do zadań własnych gminy** (ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, art. 17 ust. 1: „Do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy: ... 3) udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym...”).

Do zadań ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego należy natomiast między innymi: tworzenie koncepcji i określanie kierunków rozwoju w obszarze pomocy społecznej, inspirowanie i promowanie nowych form i metod działania.

I PLACÓWKI NOCLEGOWE DLA OSÓB BEZDOMNYCH

Na podstawie sprawozdań przesłanych do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej przez Wydziały Polityki Społecznej poszczególnych Urzędów Wojewódzkich, można określić, że na dzień 31 grudnia 2009 roku:

- liczba placówek noclegowych dla osób bezdomnych w Polsce wynosi - **625 placówek**,
- liczba miejsc noclegowych dla osób bezdomnych w Polsce wynosi - **22.529 miejsc**.

Obie statystyki - z podziałem na województwa – zamieszczone są w poniższej tabeli:

Tabela 1 Liczba placówek noclegowych dla osób bezdomnych oraz liczba miejsc noclegowych w tychże placówkach

Lp.	Nazwa województwa	liczba placówek noclegowych	liczba miejsc w placówkach noclegowych dla osób bezdomnych na terenie województwa
1	Dolnośląskie	41	1 757
2	Kujawsko-Pomorskie	21	945
3	Lubelskie	34	1 127
4	Lubuskie	30	557
5	Łódzkie	38	1 272
6	Małopolskie	41	1 570
7	Mazowieckie	68	3 561
8	Opolskie	15	663
9	Podkarpackie	19	710
10	Podlaskie	20	660
11	Pomorskie	49	1 750
12	Śląskie	99	3 149
13	Świętokrzyskie	26	735
14	Warmińsko-Mazurskie	32	808
15	Wielkopolskie	49	1 730
16	Zachodniopomorskie	43	1 535
Razem:		625	22 529

II. BADANIE ILOŚCI OSÓB BEZDOMNYCH w nocy z 15 na 16 grudnia 2009 r. i w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 r.

W roku 2009 Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zwróciło się z prośbą do Wojewodów, aby w nocy z 15 na 16 grudnia 2009 roku oraz w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 roku dokonano spisu, którego celem było udzielenie odpowiedzi o liczbie udzielonych noclegów dla osób bezdomnych na terenie poszczególnych województw. Uściślenie tej liczby jest niezbędną podstawą – na bazie której można podjąć następne kroki i działania zaradcze.

Intencją podjętych działań spisowych było przeprowadzenie badań w ciągu jednej nocy na terenie całego kraju, we wszystkich województwach. Takie założenie pozwoliło na uniknięcie błędu dublowania się danych osobowych (np. dziś osoba bezdomna może być w Warszawie – ale jutro może być już w Łodzi - co zostanie uwzględnione w statystykach z obu województw).

Pierwsze badanie przeprowadzono w „z góry określonym”, wcześniej przedstawionym Wojewodom terminie: w nocy z 15 na 16 grudnia 2009 r. (przewidywany według prognoz atmosferycznych spadek temperatur). Ponieważ jednak przedstawiciele niektórych

Wydziałów Polityki Społecznej zgłaszali uwagi, że termin badania nie był „najszcześniejszy” (nie było wtedy jeszcze zbyt dużych mrozów i w związku z tym mniejsza też była liczba osób bezdomnych, które chciały skorzystać z noclegu), Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, mając na względzie potrzebę jak najbardziej adekwatnej do rzeczywistej sytuacji oceny skali bezdomności w Polsce, zdecydowało się przeprowadzić badanie powtórnie w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 roku (wystąpiła wtedy „fala mrozów”, w niektórych rejonach Polski temperatura spadła poniżej -20°C).

Wyniki tych badań w skali ogólnopolskiej przedstawiają się następująco:

1. W nocy z 15 na 16 grudnia 2009 roku zarejestrowano **18.227** osób bezdomnych,
2. W nocy z 26 na 27 stycznia 2010 roku zarejestrowano **20.960** osób bezdomnych,

którym udzielono noclegu na terenie całego kraju. Wydaje się, że bliższa prawdy jest liczba **20.960** osób bezdomnych. Wyniki badań obrazuje przedstawiona poniżej tabela:

Tabela 2 Ilość osób bezdomnych którym udzielono noclegu w nocy z 15 na 16 grudnia 2009 r. oraz w nocy z 26 na 27 stycznia 2010r.

Lp.	Nazwa województwa	Ilość osób bezdomnych, którym udzielono w nocy z 15 grudnia na 16 grudnia 2009 r. - noclegu	Ilość osób bezdomnych, którym udzielono w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 r. - noclegu
1	Dolnośląskie	1 696	1 922
2	Kujawsko-Pomorskie	945	1 066
3	Lubelskie	956	958
4	Lubuskie	369	371
5	Łódzkie	1 101	1 183
6	Małopolskie	908	1 300
7	Mazowieckie	2 710	3 210
8	Opolskie	583	642
9	Podkarpackie	612	712
10	Podlaskie	388	446
11	Pomorskie	1 550	1 746
12	Śląskie	2 490	2 959
13	Świętokrzyskie	507	539
14	Warmińsko-Mazurskie	616	768
15	Wielkopolskie	1 611	1 772
16	Zachodniopomorskie	1 185	1 366
Razem:		18 227	20 960

Oczywiście, nie są to wszystkie osoby bezdomne w Polsce. Należy założyć, że w przybliżeniu 1/3 osób bezdomnych nie skorzystała wówczas (nawet pomimo bardzo trudnych warunków atmosferycznych) z możliwości noclegu w placówkach dla osób bezdomnych.

Uwzględniając to założenie możemy przyjąć że liczba osób bezdomnych w Polsce wynosi około 30 tys. osób.

Może nasunąć się w tym miejscu pytanie: *w których województwach liczba osób bezdomnych jest największa i z czego to wynika?*. Aby wyjaśnić tę kwestię przedstawiamy poniżej dwie tabele, w których porównano ilość osób bezdomnych w województwie (ilość osób którym udzielono noclegu w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 r.) do ogólnej liczby ludności w województwie oraz do ilości zabezpieczonych miejsc noclegowych dla osób bezdomnych:

Tabela 3 Liczba osób bezdomnych, którym udzielono nocleg w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 roku a liczba mieszkańców w województwie (sortowanie wg. liczby ludności w danym województwie)

Lp.	Nazwa województwa	Liczba ludności w województwie (sortowanie malejąco)	Liczba miejsc w placówkach noclegowych dla osób bezdomnych na terenie województwa	Ilość osób bezdomnych, którym udzielono w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 r.-noclegu ¹
1	Mazowieckie	5 220 600	3 561	3 210
2	Śląskie	4 642 700	3 149	2 959
3	Wielkopolskie	3 407 100	1 730	1 772
4	Małopolskie	3 297 300	1 570	1 300
5	Dolnośląskie	2 877 900	1 757	1 922
6	Łódzkie	2 544 600	1 272	1 183
7	Pomorskie	2 228 200	1 750	1 746
8	Lubelskie	2 159 100	1 127	958
9	Podkarpackie	2 101 600	710	712
10	Kujawsko-Pomorskie	2 069 500	945	1 066
11	Zachodniopomorskie	1 693 900	1 535	1 366
12	Warmińsko-Mazurskie	1 427 900	808	768
13	Świętokrzyskie	1 270 900	735	539
14	Podlaskie	1 190 600	660	446
15	Opolskie	1 031 600	663	642
16	Lubuskie	1 010 300	557	371
Razem:		38 173 800	22 529	20 960

¹ W województwach, w których brakowało w miesiącach zimowych stałych miejsc noclegowych dla osób bezdomnych, w sytuacjach zwiększonego zapotrzebowania na miejsca noclegowe stosowano tzw. „dostawki” - tymczasowe miejsca noclegowe.

Tabela 4 Liczba osób bezdomnych, którym udzielono nocleg w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 roku a liczba mieszkańców w województwie (sortowanie wg. ilości osób bezdomnych którym udzielono noclegu)

Lp.	Nazwa województwa	Liczba ludności w województwie	Liczba miejsc w placówkach noclegowych dla osób bezdomnych na terenie województwa	Ilość osób bezdomnych, którym udzielono w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 r.-noclegu (sortowanie malejąco)
1	Mazowieckie	5 220 600	3 561	3 210
2	Śląskie	4 642 700	3 149	2 959
3	Dolnośląskie	2 877 900	1 757	1 922
4	Wielkopolskie	3 407 100	1 730	1 772
5	Pomorskie	2 228 200	1 750	1 746
6	Zachodniopomorskie	1 693 900	1 535	1 366
7	Małopolskie	3 297 300	1 570	1 300
8	Łódzkie	2 544 600	1 272	1 183
9	Kujawsko-Pomorskie	2 069 500	945	1 066
10	Lubelskie	2 159 100	1 127	958
11	Warmińsko-Mazurskie	1 427 900	808	768
12	Podkarpackie	2 101 600	710	712
13	Opolskie	1 031 600	663	642
14	Świętokrzyskie	1 270 900	735	539
15	Podlaskie	1 190 600	660	446
16	Lubuskie	1 010 300	557	371
Razem:		38 173 800	22 529	20 960

Z przedstawionych danych wynika, że liczba zarejestrowanych osób bezdomnych jest ściśle powiązana z ilością mieszkańców danego województwa. Im więcej mieszkańców liczy dane województwo – tym większa jest też liczba osób bezdomnych. Ta relacja powiązana jest z istniejącą korelacją pomiędzy liczbą mieszkańców danego województwa a tak zwaną „zasobnością” danego województwa. Migracja wewnętrzna osób bezdomnych ukierunkowana jest na „bogatsze” województwa.

Następną prawidłowością jest fakt, że osoby bezdomne grupują się przede wszystkim w największych aglomeracjach miejskich (np. w Warszawie, Poznaniu, Katowicach). W dużych miastach mogą być więc przepelnione schroniska, podczas gdy w małych gminach na terenie tego samego województwa, pozostają wolne miejsca noclegowe. Podsumowując, można powiedzieć że najwięcej osób bezdomnych przebywa w największych aglomeracjach miejskich i w „najbogatszych” województwach (np. w woj. mazowieckim, śląskim, wielkopolskim). Z kolei, najmniej osób bezdomnych przebywa w regionach ekonomicznie słabszych (np. w woj. warmińsko-mazurskim, podkarpackim, podlaskim, świętokrzyskim).

Warto też zwrócić uwagę, że badanie z 26 na 27 stycznia 2010 roku wykazało, że ilość miejsc noclegowych udostępnianych osobom bezdomnych w skali kraju zaspokaja istniejące potrzeby. Dla przypomnienia:

- Liczba miejsc noclegowych dla osób bezdomnych w Polsce **22.529 miejsc**
- Liczba osób bezdomnych, którym udzielono w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 r. noclegu na terenie całego kraju **20 960 osób**

Inną kwestią jest to, że standard wyposażenia, stan techniczny budynków w wielu placówkach noclegowych dla osób bezdomnych oraz jakość oferowanych usług pomocowych jest często bardzo niska. Szereg placówek wymaga gruntownych remontów i modernizacji a co za tym idzie i odpowiednich nakładów finansowych.

II PRZYPADKI ZAMARZNIĘĆ WŚRÓD OSÓB BEZDOMNYCH W SEZONIE ZIMOWYM 2009/2010

Miesiące zimowe, są najgorszym okresem dla bezdomnych. Wiele osób umiera z powodu wychłodzenia, złych warunków bytowych. Ogół społeczeństwa z reguły przypadki zamarznięć w miesiącach zimowych, kojarzy więc z osobami bezdomnymi. Tymczasem z informacji uzyskanych od Wydziałów Polityki Społecznej wynika, iż do dnia 10 stycznia 2010 r. zamarzło w Polsce 157 osób, w tym: 40 osób bezdomnych, co stanowiło tylko 25,5% wszystkich przypadków.

Okazuje się, że niestety najczęstszą przyczyną zamarznięć było upojenie alkoholowe. Zdarzały się przypadki że ludzie umierali przed progiem własnych domostw nie będąc w stanie wejść do nich z powodu utraty świadomości w upojeniu alkoholowym.

Nie można więc wszystkich przypadków zamarznięć kojarzyć jedynie z osobami bezdomnymi, byłoby to zbyt dużym uproszczeniem problemu.

Tabela 5 Liczba osób które zmarły z powodu wyziębienia w sezonie zimowym 2009/2010 (stan na 10 stycznia 2010)

Lp.	Nazwa województwa	Liczba osób które zmarły z powodu wyziębienia na terenie województwa	W tym liczba osób bezdomnych	Procentowy udział przypadków śmiertelnych wśród osób bezdomnych
1	Dolnośląskie	5	2	40,00%
2	Kujawsko-Pomorskie	5	brak danych	
3	Lubelskie	29	3	10,34%
4	Lubuskie	1	1	100,00%
5	Łódzkie	15	7	46,67%
6	Małopolskie	23	7	30,43%
7	Mazowieckie	11	3	27,27%
8	Opolskie	0	0	0,00%
9	Podkarpackie	5	2	40,00%
10	Podlaskie	11	1	9,09%
11	Pomorskie	15	2	13,33%
12	Śląskie	15	brak danych	
13	Świętokrzyskie	6	0	0,00%
14	Warmińsko-Mazurskie	12	7	58,33%
15	Wielkopolskie	brak danych	3	
16	Zachodniopomorskie	4	2	50,00%
Razem:		157	40	25,48%

IV. Informacje uzyskane ze sprawozdań Wydziałów Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich (osiągnięte efekty w roku 2009)

Przedstawiamy poniżej zestawienie informacji, przesłanych przez Wydziały Polityki Społecznej, dotyczące osiągniętych efektów wobec osób bezdomnych w roku 2009.

Zwracamy jednocześnie uwagę, że w przedstawionym zestawieniu **występuje efekt dublowania się danych**, tzn. jedna osoba bezdomna mogła korzystać z kilku rodzajów usług dostępnych na terenie województwa. Nie można więc stawiać znaku równości pomiędzy ilością udzielonych usług a ilością osób bezdomnych w danym województwie.

Tabela 6 Zestawienie danych ze sprawozdań wojewodów za rok 2009, dotyczących działań podjętych wobec osób bezdomnych

Województwo	Liczba udzielonych usług w podziale na:				Działania aktywizujące			Efekty	
	mężczyźni	kobiety	dzieci	OGÓLEM:	liczba osób skierowanych do placówek przez OPS-y	Liczba osób objętych Indywidualnym Programem Wychodzenia z Bezdomności	liczba osób uczestnicząca w aktywnych programach rynku pracy	Ilość osób które się usamodzielnily	liczba lokali socjalnych lub mieszkań przekazanych przez samorząd gminny dla osób bezdomnych
dolnośląskie	7 742	1 382	1 165	10 289	553	277	324	59	49
kujawsko-pomorskie	1 719	366	251	2 336	1 369	484	471	176	45
lubelskie	1 268	230	208	1 706	465	171	129	73	31
lubuskie	993	225	139	1 357	520	258	103	113	70
łódzkie	1 916	456	217	2 589	678	363	247	87	105
małopolskie	2 328	383	184	2 895	1 051	101	78	141	60
mazowieckie - z wyłączeniem Warszawy	980	155	120	1 255	438	90	47	76	88
mazowieckie-Warszawa	45 478	2 600	173	48 251	230	1 080	550	648	39
opolskie	803	168	80	1 051	272	90	87	44	95
podkarpackie	1 638	333	216	2 187	423	38	82	65	17
podlaskie	563	65	9	637	390	13	19	2	10
pomorskie	2 958	547	329	3 834	2 133	399	257	176	69
śląskie	3 924	870	337	5 131	3 602	1 362	450	497	164
świętokrzyskie	1 175	146	55	1 376	410	34	122	23	60
warmińsko-mazurskie	1 308	156	33	1 497	492	39	59	11	33
wielkopolskie	4 119	1 322	744	6 185	1 279	510	445	213	96
zachodniopomorskie	2 144	854	330	3 328	576	102	97	111	79
RAZEM:	81 056	10 258	4 590	95 904	14 881	5 411	3 567	2 515	1 110

Z przedstawionych danych wynika, że w 2009 roku udzielono około 96 tys. różnego rodzaju usług pomocowych dla osób bezdomnych, przy czym aż 84,5% z nich było skierowanych do mężczyzn a tylko 10,7% do kobiet. W pośredni sposób potwierdza to, iż w przytłaczającej większości osoby bezdomne – to mężczyźni. Bezdomnych kobiet jest około 8 razy mniej niż mężczyzn.

W 2009 roku około 2,5 tys. osób do tej pory bezdomnych – dzięki udzielonemu wsparciu - usamodzielniało się, rozpoczęło już samodzielny tryb życia.

Na rzecz osób bezdomnych przekazano w 2009 roku 1.110 lokali (socjalnych lub innych mieszkań przekazanych przez samorząd gminny dla osób bezdomnych).

Ponadto należy zaznaczyć że w 2009 r. specyficznym kontraktem socjalnym, jakim jest *indywidualny program wychodzenia z bezdomności* objętych zostało 5.411 osób, a 3.567 osób uczestniczyło w aktywnych programach rynku pracy.

V. FINANSE NA DZIAŁANIA ZWIĄZANE Z PROBLEMEM BEZDOMNOŚCI

IV. 1 Środki finansowe przeznaczone na bezdomność (na podstawie informacji uzyskanych od WPS)

Z danych zebranych z różnych oficjalnych źródeł wynika, że w 2009 roku przeznaczono na wsparcie dla osób bezdomnych 105,5 mln. złotych².

Ponieważ ustawowy obowiązek udzielenia schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym należy do zadań własnych gminy (ustawa z dnia 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej*, art. 17 ust. 1: „Do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy: ... 3) udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym...”), stąd nie dziwi fakt, że w kwocie 105,5 mln złotych aż 88% środków finansowych pochodzi z budżetu gmin (92,8 mln. złotych). Ilustrują to dane w poniższej tabeli:

---

² Informacja ta nie uwzględnia środków jakie otrzymują organizacje pożytku publicznego w ramach 1% z podatku, środków w ramach Funduszy Unii Europejskiej oraz Funduszu Dopłat – w ramach Programu wspierania budownictwa socjalnego.

Tabela 7 Kwota środków przeznaczonych w 2009 na bezdomność

Lp.		budżet wojewody	budżet samorządu województwa	budżet gmin	Środki przekazane przez MPIPS w ramach Programu "Powrót osób bezdomnych do społeczności" Tor Nr 2 Regionalny	Środki przekazane przez MPIPS w ramach Programu "Powrót osób bezdomnych do społeczności" Tor Nr 1 Centralny	Środki z 1% Darowizny z działalności prowadzonej odpłatnie	OGÓŁEM
1	dolnośląskie	-		4 274 694	213 000	461 000	brak danych	4 948 694
2	kujawsko-pomorskie	-		5 310 715	150 000	236 000	brak danych	5 696 715
3	lubelskie	60 000	89 900	4 000 604	135 000	390 000	1 987 184	6 662 688
4	lubuskie	-		2 291 183	119 000	41 000	brak danych	2 451 183
5	łódzkie	89 100		3 911 618	187 000	318 000	brak danych	4 505 718
6	małopolskie	325 000		7 021 459	205 000	203 000	brak danych	7 754 459
7A	mazowieckie - z wyłączeniem Warszawy	361 000		1 374 142	419 000	946 000	brak danych	10 126 465
7B	mazowieckie-Warszawa			7 026 323				
8	opolskie	-		1 699 603	92 000	96 000	brak danych	1 887 603
9	podkarpackie	700 000		2 836 000	90 000	46 000	brak danych	3 672 000
10	podlaskie	-	2 000	1 372 380	67 000	84 000	brak danych	1 525 380
11	pomorskie	164 100		14 691 191	241 000	437 000	brak danych	15 533 291
12	śląskie	217 800		18 154 107	435 000	451 000	brak danych	19 257 907
13	świętokrzyskie	49 500		1 327 210	98 000	324 000	brak danych	1 798 710
14	warmińsko-mazurskie	433 866		4 150 345	114 000		brak danych	4 698 211
15	wielkopolskie	-	-	7 414 882	222 315	786 000	brak danych	8 423 196
16	zachodniopomorskie	203 000		5 950 000	212 000	191 000	brak danych	6 556 000
	RAZEM:	2 603 366	91 900	92 806 455	2 999 315	5 010 000		105 498 219

W powyższej statystyce nie uwzględniono środków przekazanych organizacjom pożytku publicznego w ramach „1% podatku”. Z informacji przedstawionej przez Ministerstwo Finansów wynika, że organizacje pożytku publicznego otrzymały w 2009 roku w ramach 1% podatku należnego za 2008 rok - **380,1 mln. złotych**. Niestety w informacji tej nie wyodrębnia się odrębnej kategorii dotyczącej organizacji pożytku publicznego, których zadaniem statutowych jest pomoc osobom bezdomnym. Stąd nie potrafimy dokładnie określić wysokość środków jakie otrzymały w ramach 1% organizacje, których zadaniem statutowych jest właśnie pomoc osobom bezdomnym. Jedynie z informacji przekazanych nam przez Wydział Polityki Społecznej Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego, które we własnym zakresie przeprowadziło takie badanie, wynika iż organizacje pożytku publicznego, których zadaniem statutowym jest pomoc osobom bezdomnym otrzymały w ramach 1% w 2009 roku

około 2 mln. złotych, co stanowi dość istotną kwotę w skali ogółu środków przeznaczonych na pomoc osobom bezdomnym w województwie lubelskim.

W przedstawionej powyżej tabeli nie uwzględniono także środków przekazanych na pomoc osobom bezdomnym w ramach Funduszy Unii Europejskiej, oraz w ramach Programu wspierania budownictwa socjalnego – z Funduszu Dopłat. Oba wspomniane źródła finansowania działań wobec osób bezdomnych zostaną obszerniej omówione w następnych rozdziałach.

IV. 2 Środki finansowe w ramach Funduszy Unii Europejskiej³

Omawiając źródła finansowania działań skierowanych na pomoc osobom bezdomnym, nie sposób pominąć milczeniem środków uzyskanych na ten cel z funduszy Unii Europejskiej.

Na wstępie należy jednak wyjaśnić, że w ramach programów operacyjnych na lata 2007-2013 współfinansowanych z funduszy Unii Europejskiej nie wyodrębniono specjalnej puli środków przeznaczonych na wsparcie osób bezdomnych.

Osoby bezdomne są jedną z wielu grup, które mogą być objęte wsparciem w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013. Jako zaliczone do grona osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, osoby bezdomne mogą być jedną z grup docelowych projektów realizowanych w ramach priorytetu VII *Promocja integracji społecznej* Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (szczególnie w ramach działania 7.2 *Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej* – w poddziałaniu 7.2.1 *Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym - projekty konkursowe*). Niemniej jednak działania ukierunkowane bezpośrednio i pośrednio na przeciwdziałanie zjawisku bezdomności mogą być realizowane także dzięki projektom wdrażanym w ramach innych priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, w tym przede wszystkim w ramach priorytetu I *Zatrudnienie i integracja społeczna* (w ramach którego realizowane są projekty systemowe z zakresu wykluczenia społecznego), a także w ramach priorytetu VI *Rynek pracy otwarty dla wszystkich* (adresującego wsparcie do osób pozostających bez zatrudnienia, w tym osób biernych zawodowo).

---

³ Opracowano na podstawie materiałów przekazanych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego

Tabela 8 Lista przykładowych projektów realizowanych w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki mających na celu wsparcie działań wobec osób bezdomnych

Nazwa projektu	Priorytet	Działanie	Poddziałanie	Termin realizacji projektu	Wartość projektu w PLN (ogółem)
Bezdomność na Mazowszu	VII. Promocja integracji społecznej	7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej	7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	2008-10-01 - 2012-12-31	1 677 459
Centrum Integracji Społecznej w Radomsku szansą dla osób bezrobotnych i bezdomnych	VII. Promocja integracji społecznej	7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej	7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	2009-01-01 - 2010-12-31	973 558
Steetworking - pierwszy krok w integracji społecznej i zawodowej osób bezdomnych	VII. Promocja integracji społecznej	7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej	7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	2009-11-01 - 2011-07-31	511 953
Społeczne i instytucjonalne aspekty bezdomności w województwie lubelskim	VII. Promocja integracji społecznej	7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej	7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	2009-09-01 - 2011-03-31	454 318
Szansa na awans - aktywizacja zawodowa bezdomnych i zagrożonych bezdomnością mężczyzn	VII. Promocja integracji społecznej	7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej	7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	2010-01-01 - 2010-12-31	458 520
Reintegracja społeczna i zawodowa osób uzależnionych i bezdomnych	VII. Promocja integracji społecznej	7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej	7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	2008-07-01 - 2009-12-31	275 263
Aktywizacja społeczna i zawodowa bezdomnych i ubogich poprzez utworzenie i działanie Centrum Integracji Społecznej przy Rzeszowskim Towarzystwie Pomocy im. św. Brata Alberta w Rzerzowie	VII. Promocja integracji społecznej	7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej	7.2.1 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	2008-06-02 - 2009-12-31	519 615
Bezdomny to też człowiek	VII. Promocja integracji społecznej	7.3. Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji	-	2010-01-01 - 2010-07-31	50 000
Musi się udać - z bezdomności na rynek pracy	VI. Rynek pracy otwarty dla wszystkich	6.1. Poprawa dostępu do zatrudnienia oraz wspieranie aktywności zawodowej w regionie	6.1.1 Wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy	2009-09-01 - 2010-08-31	288 310

PULS - strategia rozwoju partnerstwa społecznego w obszarze bezdomności	V. Dobre rządzenie	5.4. Rozwój potencjału trzeciego sektora	5.4.2 Rozwój dialogu obywatelskiego	2008-06-01 - 2011-04-30	693 895
--	--------------------	--	-------------------------------------	-------------------------	---------

III BEZDOMNOŚĆ A MIESZKALNICTWO

Mówiąc o „bezdomności” nie sposób pominąć problemu „mieszkalnictwa”. Jednym z ważniejszych powodów bezdomności w Polsce jest mała dostępność do rynku mieszkań, zwłaszcza komunalnych o niskich czynszach. Około 1,5 miliona rodzin w Polsce nie ma samodzielnych mieszkań.

Mieszkania są drogie, drogie są kredyty mieszkaniowe, tysiące Polaków nie stać na spłatę kredytów mieszkaniowych (przy jednoczesnym dużym zagrożeniu utraty pracy). Równocześnie, droga jest także eksploatacja mieszkań, a co za tym idzie jedną z istotnych przyczyn bezdomności jest zadłużenie lokatorów mieszkań, którzy ze względu na swoje zadłużenie często są eksmitowani „na bruk”. Przyczyną bezdomności mogą też być konflikty w rodzinie, konieczność opuszczenia domu rodzinnego bez możliwości zapewnienia sobie innej możliwości zakwaterowania.

Próba przełamania tego problemu jest budownictwo socjalne. W grudniu 2006 roku w uzasadnieniu projektu ustawy *o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych*, szacowano że w skali kraju zapotrzebowanie na mieszkania komunalne wynosi ok. 300 tys. mieszkań, w tym na lokale socjalne ok. 125 tys. mieszkań.

Poniżej przedstawiamy dwie możliwości rozbudowy budownictwa socjalnego.

V. 1 Program wspierania budownictwa socjalnego - Fundusz Dopłat

Pod koniec 2006 roku powstał pakiet rozwiązań o charakterze prawno-ekonomicznym służący wsparciu samorządów gmin i organizacji pożytku publicznego, podejmujących się zadań w zakresie budownictwa socjalnego.

Podstawą do wprowadzenia wspomnianych rozwiązań jest ustawa z dnia 8 grudnia 2006r. *o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych* (Dz. U. z 2006r., Nr 251, poz. 1844 z późn. zm.) – która określa

zasady udzielania finansowego wsparcia podmiotom realizującym przedsięwzięcia polegające na tworzeniu zasobu lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych.

Źródłem finansowego wsparcia jest Fundusz Dopłat, wydzielony w Banku Gospodarstwa Krajowego. Obsługa programu wsparcia budownictwa socjalnego została powierzona **Bankowi Gospodarstwa Krajowego.** Program skierowany jest do:

- gmin
- powiatów
- związków międzygminnych
- organizacji pożytku publicznego

Maksymalne wsparcie jakie inwestorzy mogą otrzymać na swoje przedsięwzięcia inwestycyjne, w zależności od rodzaju inwestycji mieści się w granicach 30 – 50 % wartości inwestycji. Przedstawia to poniższa tabela:

Tabela 9 Maksymalna wysokość finansowego wsparcia⁴

Przedsięwzięcie		Lokale socjalne	Mieszkania chronione	Noclegownie i domy dla bezdomnych	Lokale komunalne
Inwestor					
	Rodzaj inwestycji	gmina	gmina, powiat,	gmina, związek międzygminny, organizacje pożytku publicznego	gmina
budowa, w tym rozbudowa lub nadbudowa budynku		30%	30% ¹	40%	30%
remont lub przebudowa budynku ub jego części		40%	40% ¹	50%	40%
zmiana sposobu użytkowania budynku lub jego części		40%	40% ¹	50%	40%
kupno lokalu mieszkalnego, lub budynku mieszkalnego		30%	30% ¹		30%
kupno + remont lokalu mieszkalnego lub budynku mieszkalnego		30%	30% ¹		30%
Lokale mieszkalne realizowane przez TBS	budowa, w tym rozbudowa lub nadbudowa budynku	40% ²	40% ²		40%
	remont lub przebudowa	50% ²	50% ²		50%
	zmiana sposobu użytkowania	50% ²	50% ²		50%

1. także organizacje pożytku publicznego

2. także związek międzygminny

⁴ Tabela pobrana ze strony internetowej Banku Gospodarstwa Krajowego, link do informacji: <http://www.bgk.com.pl/index.php?module=site&catId=525&pl>

W latach 2007 – 2010 Bank Gospodarstwa Krajowego zakwalifikował do dofinansowania w sumie 391 wniosków na łączną kwotę wnioskowanego dofinansowania – 161,5 mln. złotych. Przedstawia to poniższa tabela:

Tabela 10 Liczba zakwalifikowanych wniosków oraz kwota finansowego wsparcia przeznaczona na realizację tychże wniosków (w latach 2007-2010)

Rok	Lokale mieszkalne		Miejsca w noclegowniach i domach dla bezdomnych		RAZEM: liczba zakwalifikowanych wniosków 1+2	RAZEM: kwota wsparcia finansowego 1+2
	Liczba zakwalifikowanych wniosków	Kwota finansowego wsparcia	Liczba zakwalifikowanych wniosków	Kwota finansowego wsparcia		
	1	1	2	2		
2007 I półrocze	87	27 628 731,76	3	641 207,97	90	28 269 939,73
2007 II półrocze	76	27 062 225,52	5	1 687 898,47	81	28 750 123,99
Suma	163	54 690 957,28	8	2 329 106,44	171	57 020 063,72
2008 I półrocze	52	22 346 564,28	3	2 403 971,45	55	24 750 535,73
2008 II półrocze	37	21 755 866,63	3	1 717 463,07	40	23 473 329,70
Suma	89	44 102 430,91	6	4 121 434,52	95	48 223 865,43
2009 I półrocze	36	9 646 243,75	1	369 285,54	37	10 015 529,29
2009 II półrocze	63	36 293 260,32	0	-	63	36 293 260,32
Suma	99	45 939 504,07	1	369 285,54	100	46 308 789,61
2010 I półrocze	24	9 949 184,96	1	50 815,04	25	10 000 000,00
Suma	24	9 949 184,96	1	50 815,04	25	10 000 000,00
OGÓLEM:	375	154 682 077,22	16	6 870 641,54	391	161 552 718,76

Z przedstawionej powyżej tabeli wynika, że najwięcej zakwalifikowanych wniosków dotyczyło dofinansowania budowy, czy remontu „lokali mieszkalnych” - 375 wniosków na łączną kwotę dofinansowania 154,7 mln. złotych, natomiast tylko 16 wniosków na kwotę dofinansowania 6,9 mln. złotych zostało zakwalifikowanych do dofinansowania w kategorii „miejsca w noclegowniach i domach dla bezdomnych”. Mogłoby to świadczyć o małym zainteresowaniu podmiotów inwestycjami dotyczącymi budowy czy rozbudowy „miejsc w noclegowniach i domach dla bezdomnych”.

W uzasadnieniu projektu ustawy o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych, zakładano powstanie w okresie 8 lat ok. 100 tys. lokali socjalnych lub mieszkań chronionych oraz 20 tys.

nowych miejsc w noclegowniach lub domach dla bezdomnych, z czego w roku 2007 r. 5,5 tys. lokali socjalnych i mieszkań chronionych oraz 3 tys. miejsc w noclegowniach i domach dla bezdomnych, natomiast w latach 2008-2010 po 13,5 tys. lokali socjalnych i mieszkań chronionych rocznie i po 3 tys. miejsc w noclegowniach i domach dla bezdomnych rocznie.

Tymczasem w 2007 r. powstało 2.564 lokali socjalnych i mieszkań chronionych oraz 170 miejsc w noclegowniach. Natomiast w pierwszym półroczu 2008 r. złożono wnioski na utworzenie 1.224 lokali socjalnych i mieszkań chronionych oraz 68 miejsc noclegowych⁵.

Na obecnym etapie można więc ocenić, że wyniki realizacji ustawy są dość skromne.

Być może jest to wynik małego zainteresowania podmiotów uprawnionych, ale także braku dostatecznie rozpowszechnionej informacji o możliwościach jakie stwarza ustawa *o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych*.

V. 2 Środki finansowe przeznaczone na mieszkalnictwo w ramach Funduszy Unii Europejskiej⁶

W ramach Regionalnych Programów Operacyjnych istnieje możliwość objęcia wsparciem interwencji z zakresu infrastruktury mieszkaniowej, między innymi w aspekcie adaptacji i renowacji budynków na cele mieszkaniowe dla osób o szczególnych potrzebach, czyli osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Jednakże Ministerstwo Rozwoju Regionalnego nie gromadzi informacji o liczbie osób bezdomnych, które obejmowane są wsparciem z funduszy Unii Europejskiej.

W tym kontekście wspierane mogą być działania mające na celu przygotowanie do użytkowania nowoczesnych, socjalnych budynków mieszkalnych dobrego standardu poprzez renowację i adaptację budynków istniejących, stanowiących własność władz publicznych lub własność podmiotów działających w celach niezarobkowych. Zaadoptowane pomieszczenia na cele mieszkaniowe przeznaczone są dla gospodarstw domowych o niskich dochodach lub dla osób o szczególnych potrzebach, które to pojęcia zostały zdefiniowane przez poszczególne Instytucje Zarządzające RPO, zgodnie z uwarunkowaniami regionalnymi oraz specyfiką rozwiązań dla danego RPO.

---

⁵ informacja w oparciu o list Rzecznika Praw Obywatelskich – Pana Jana Kochanowskiego do Prezesa Rady Ministrów – Pana Donalda Tuska z dnia 8 marca 2010 r.

⁶ opracowano na podstawie materiałów przekazanych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego

Na przedsięwzięcia związane z infrastrukturą mieszkaniową można przeznaczyć nie więcej niż 3% środków alokowanych na poszczególne RPO. Ogólne zasady dotyczące wdrażania interwencji z zakresu mieszkalnictwa w ramach RPO określone zostały w *Wytycznych* Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie programowania działań dotyczących mieszkalnictwa zatwierdzonych przez Ministra Rozwoju Regionalnego w dniu 13 sierpnia 2008 r. Podstawę dla współfinansowania inwestycji w obszarze mieszkalnictwa stanowią odpowiednie zapisy RPO. W sumie na mieszkalnictwo we wszystkich RPO przewidziano 243 138 869 euro. Obrazuje to poniższa tabela:

Tabela 11 Środki finansowe przeznaczone na mieszkalnictwo w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych (w EUR)

Infrastruktura mieszkaniowa [kod kategorii 78]			
Województwo	Kwota na mieszkalnictwo (w EUR)	suma RPO (w EUR)	odsetek w RPO (%)
dolnośląskie	34 731 794	1 213 144 879	2,86
kujawsko -pomorskie	19 115 177	951 003 820	2,01
lubelskie	23 117 091	1 155 854 549	2,00
lubuskie	5 174 194	439 173 096	1,18
łódzkie	18 114 856	1 006 380 910	1,80
małopolskie	5 800 000	1 290 274 402	0,45
mazowieckie	45 900 000	1 831 496 698	2,51
opolskie	4 100 590	427 144 813	0,96
podkarpackie	16 192 386	1 136 307 823	1,42
podlaskie		636 207 883	0,00
pomorskie	5 310 395	885 065 762	0,60
śląskie	23 000 000	1 712 980 303	1,34
świętokrzyskie	2 165 482	725 807 266	0,30
warmińsko -mazurskie	22 285 654	1 036 542 041	2,15
wielkopolskie	6 131 250	1 272 792 644	0,48
zachodniopomorskie	12 000 000	835 437 299	1,44
suma	243 138 869	16 555 614 188	1,47

Z uwagi na fakt, że kwalifikowalność wydatków na infrastrukturę mieszkaniową jest możliwa w kilku aspektach, a nabory wniosków dotyczące tego zagadnienia w wielu województwach jeszcze się nie odbyły, nie jest możliwe wyodrębnienie *ex ante* kwot przeznaczonych w ramach infrastruktury mieszkaniowej na działania związane z zapobieganiem bezdomności.

Inwestycje dotyczące mieszkalnictwa mogą być realizowane, zgodnie z zapisami art. 47 ust.1 rozporządzenia 1828/2006 wyłącznie na wyznaczonych obszarach spełniających łącznie co najmniej trzy z kryteriów. Ze względu na specyfikę polskich uwarunkowań

rozwojowych oraz możliwości dostępu do danych obrazujących zmiany społeczno-ekonomiczne oraz stan infrastruktury mieszkaniowej, liczba kryteriów została ograniczona do następujących:

- 1) wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia,
- 2) wysoka stopa długotrwałego bezrobocia,
- 3) wysoki poziom przestępczości i wykroczeń,
- 4) niski wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej oraz
- 5) porównywanie niski poziom wartości zasobu mieszkaniowego.

Zgodnie z wymogami ww. art. 47 każde z 5 kryteriów zostało opisane za pomocą wskaźnika/wskaźników. Lista wskaźników w ujęciu regionalnym oraz ich wartości referencyjne zostały uzgodnione z Komisją Europejską.

Lista beneficjentów, mogących ubiegać się o wsparcie w zakresie finansowania inwestycji mieszkaniowych jest szczegółowo określana przez IZ RPO w Szczegółowych opisach osi priorytetowych poszczególnych RPO. Rodzaje potencjalnych beneficjentów powinny mieścić się w poniższym katalogu:

- 1) jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- 2) jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną,
- 3) spółdzielnie mieszkaniowe,
- 4) wspólnoty mieszkaniowe,
- 5) Towarzystwa Budownictwa Społecznego,
- 6) inne jednostki organizacyjne ujęte w lokalnym programie rewitalizacji, które posiadają prawo do dysponowania daną nieruchomością,
- 7) instytucje i organizacje (w tym organizacje pozarządowe) zajmujące się walką z bezdomnością, mieszkaniem chronionymi (np. dla wychodzących z więzień),
- 8) kościoły i związki wyznaniowe (jeśli będą tworzyć placówki dla bezdomnych i mieszkania chronione),
- 9) podmioty nie działające dla zysku, zajmujące się integracją różnych grup społecznych.

W ramach poniższych działań przewidziane są między innymi interwencje z zakresu mieszkalnictwa, w aspektach renowacji budynków mieszkalnych wielorodzinnych oraz

adaptacji i renowacji budynków na cele mieszkaniowe dla osób o szczególnych potrzebach, w ramach rewitalizacji i mieszkalnictwa, w poszczególnych RPO:

- RPO woj. dolnośląskie – 9. *Odnowa zdegradowanych obszarów miejskich na terenie Dolnego Śląska („Miasta”)*, 9.1. *Odnowa zdegradowanych obszarów miejskich w miastach powyżej 10 tysięcy mieszkańców*, 9.2. *Wsparcie dla przedsięwzięć w zakresie mieszkalnictwa w miastach poniżej 10 tysięcy mieszkańców*;
- RPO woj. kujawsko-pomorskie – 7. *Wspieranie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy*, 7.1. *Rewitalizacja zdegradowanych dzielnic miast*, 7.2. *Adaptacja do nowych funkcji społeczno-gospodarczych terenów przemysłowych i powojaskowych* ;
- RPO woj. lubelskie – 3. *Atrakcyjność obszarów miejskich i tereny inwestycyjne*, 3.2. *Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich*;
- RPO woj. lubuskie - 4. *Rozwój i modernizacja infrastruktury społecznej*, 4.3. *Rewitalizacja zdegradowanych obszarów miejskich i wiejskich*;
- RPO woj. łódzkie – 6. *Odnowa obszarów miejskich*, 6.1. *Rewitalizacja obszarów problemowych*, 6.2 *Renowacja substancji mieszkaniowej*;
- RPO woj. małopolskie – 6. *Spójność wewnątrz regionalna*, 6.1. *Rozwój miast*;
- RPO woj. mazowieckie - 5. *Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu*, 5.2. *Rewitalizacja miast*;
- RPO woj. opolskie – 6. *Aktywizacja obszarów miejskich i zdegradowanych*, 6.1. *Rewitalizacja obszarów miejskich*;
- RPO woj. podkarpackie – 7. *Spójność wewnątrz regionalna*, 7.1. *Rewitalizacja miast*, 7.2. *Rewitalizacja obszarów zdegradowanych*;
- RPO woj. pomorskie – 3. *Funkcje miejskie i metropolitarne*, 3.2. *Wzrost atrakcyjności przestrzeni miejskiej*, 3.2.1. *Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne*, 3.2.2. *Inwestycje zwiększające potencjał rozwojowy miast*;
- RPO woj. śląskie – 6. *Zrównoważony rozwój miast*, 6.1. *Wzmacnianie regionalnych ośrodków wzrostu*, 6.2. *Rewitalizacja obszarów zdegradowanych*, 6.2.1. *Rewitalizacja – duże miasta*, 6.2.2. *Rewitalizacja – małe miasta*;

- RPO woj. świętokrzyskie – 6. *Wzmocnienie ośrodków miejskich i rewitalizacja małych miast*, 6.2. *Rewitalizacja małych miast*;
- RPO woj. warmińsko-mazurskie – 4. *Rozwój, restrukturyzacja i rewitalizacja miast*, 4.1. *Humanizacja blokowisk*, 4.1.1. *Poprawa warunków technicznych budynków zrealizowanych w technologii wielkiej płyty*, 4.1.2. *Wzmocnienie funkcji społecznych*, 4.2. *Rewitalizacja miast*, 4.3 *Restrukturyzacja terenów powojсковych i przemysłowych*;
- RPO woj. wielkopolskie – 4. *Rewitalizacja obszarów problemowych*, 4.1. *Rewitalizacja obszarów miejskich*, 4.2. *Rewitalizacja zdegradowanych obszarów przemysłowych i powojсковych*;
- RPO woj. zachodniopomorskie – 5. *Turystyka, kultura, rewitalizacja*, 5.5. *Rewitalizacja*, 5.5.1. *Rewitalizacja obszarów zdegradowanych*, 5.5.2. *Inicjatywa Jessica*, 6. *Rozwój funkcji metropolitalnych*, 6.6.1. *Rewitalizacja na obszarze metropolitalnym*, 6.6.1. *Rewitalizacja obszarów zdegradowanych na obszarze metropolitalnym*, 6.6.2. *Inicjatywa Jessica na obszarze metropolitalnym*.

Opracowała: Iwona Rogozińska
Departament Pomocy i Integracji Społecznej
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej